

S sieć
OS organizacji
S społecznych
dla edukacji

think tank

Brief. Faktycznie
o edukacji

Okrągły Stół Edukacji Obywatelskiej

Wnioski i rekomendacje z pracy grup
tematycznych

Nowa edukacja
obywatelska

Wyzwania
i tematy ad hoc

Dobry klimat
i dobre relacje

Zmiany programowe
i organizacyjne

Lokalna polityka
oświatowa

Kształcenie i doskonalenie
nauczycieli_lek

Okrągły Stół Edukacji Obywatelskiej

Wnioski i rekomendacje z pracy grup tematycznych

Jak zapewnić sukces edukacji obywatelskiej? 13 marca 2026 r. w Pracowni Duży Pokój odbył się Okrągły Stół Edukacji Obywatelskiej. Spotkaliśmy się, aby podsumować pierwszy semestr nowego przedmiotu w szkołach. Dyskutowaliśmy o pierwszych doświadczeniach związanych z edukacją obywatelską i wstępnych wnioskach z jej wdrażania w szkołach. Zastanawialiśmy się jakie szanse i wyzwania niesie EO i jak powinniśmy na nie odpowiadać.

1. Jak przygotować się na kolejny rok EO: trudne i nieoczywiste tematy

Prowadzenie: Iga Kamocka i Marta Gontarska

Diagnoza – jak jest?

W drugim roku nauczania edukacji obywatelskiej, zgodnie z podstawą programową, pojawia się znacznie więcej tematów postrzeganych jako kontrowersyjne – od prawodawstwa Unii Europejskiej (Zielony Ład, program SAFE), przez kwestie migracji, aż po zmiany klimatu. To tematy, które polaryzują debatę publiczną i mogą prowokować radykalne reakcje w klasie.

Treści programowe w drugim roku są w znacznie większym stopniu narażone na dezinformację niż te z pierwszego roku. Jednocześnie mogą być częściej postrzegane jako „polityczne” – mimo że podstawa programowa wyraźnie wskazuje na unikanie deklaracji politycznych. Istnieje ryzyko, że sam przedmiot będzie w ten sposób deprecjonowany.

Obserwujemy także wycofywanie się młodzieży z rozmów o charakterze światopoglądowym. Może to być przejaw autocenzury lub niechęci do ujawniania swoich opinii podczas zajęć szkolnych. Prowadzenie tych tematów wymaga od nauczycieli neutralności i umiejętności budowania bezpiecznej atmosfery w grupie.

Rekomendacje — co warto zrobić?

- Rozwijać kompetencje dialogiczne — podstawową umiejętnością kształtowaną na EO jest prowadzenie rozmów z szacunkiem dla różnych opinii. Warto wprowadzać zasady dobrej rozmowy, metody dialogiczne, a także mediacje rówieśnicze jako element programu.
- Wychodzić z „banek” — szukać obszarów wspólnych dla grup o różnych poglądach, w ramach projektów EO inicjować współpracę między placówkami i klasami, także między różnymi typami szkół (liceami, technikami, szkołami branżowymi).
- W drugim roku EO postawić na rozwój kompetencji społecznych, umiejętności krytycznego myślenia i analizy informacji w ramach treści z edukacji europejskiej i globalnej.
- Wspierać szkoleniowo zmianę roli nauczyciela EO — od mentora w stronę facylitatora, coacha czy tutora.
- Dostarczać nauczycielom konkretne ćwiczenia (nie całe scenariusze lekcji) z dobrym komentarzem metodycznym, dającym przestrzeń do adaptacji.
- Wzmacniać kompetencje dialogiczne nauczycieli poprzez warsztaty i szkolenia — niekoniecznie jako szkolenia z EO, lecz jako szkolenia metodyczne.
- Wesprzeć nauczycieli w poszukiwaniu rzetelnej wiedzy na bieżące tematy oraz w przeciwdziałaniu dezinformacji.

2. Edukacja obywatelska od przedszkola — jak nie ograniczyć wychowania obywatelskiego do lekcji przedmiotu

Prowadzenie: Olga Napiontek

Diagnoza — wyzwania

- Brak przypisania edukacji obywatelskiej do konkretnego przedmiotu i nauczyciela na wcześniejszych etapach edukacji powoduje, że wymyka się ona codziennej pracy szkoły.
- Nauczycielki i nauczyciele od przedszkola nie są przygotowywani do rozwijania kompetencji obywatelskich.

- Kultura demokratyczna szkoły wciąż pozostaje postulatem — za dużo zarządzania dyrektywnego, za mało głosu dzieci, ale także głosu i współdecydowania nauczycieli.
- Trzeba uważać, aby nie ograniczać myślenia o edukacji obywatelskiej tylko do kontekstu jednego przedmiotu — należy myśleć szerzej, o rozwijaniu sprawczości obywatelskiej na każdym etapie edukacji.

Rekomendacje

Kompetencje obywatelskie od najmłodszych lat

- Opracować wskazówki, w jaki sposób nauczycielki i nauczyciele od przedszkola mogą rozwijać kluczowe kompetencje obywatelskie — zabieranie głosu, współpracę, konstruktywne działanie, projekty szkolne i lokalne (mikrostrategie).

Rozwijanie demokratycznej kultury szkoły

- Promować postawy dyrekcji opartej na dialogu z uczniami — także we współpracy z kuratorami.
- Upowszechniać dobre praktyki dialogu — od prostych form (rada szkoły w wersji „light”) po pełne doświadczenia rad szkół.
- Wzmacniać współdecydowanie: na lekcjach, w ramach szkolnych budżetów obywatelskich (SBO), przy kluczowych decyzjach dotyczących szkoły.

Samorząd uczniowski — rozwój demokratycznego potencjału

- Dowartościować rolę opiekuna samorządu uczniowskiego — opracować wytyczne dotyczące czasu i warunków jego pracy, rozważyć wydzielenie godzin lub części etatu.
- Upowszechniać dobre praktyki dialogu i realnego wpływu samorządu na działania szkoły.
- Włączyć samorządność do programu pracy wychowawcy — pomysły na działanie samorządów klasowych.
- Opracować listę decyzji zalecanych do konsultacji lub współdecydowania z samorządem uczniowskim.

- Oddawać samorządom uczniowskim na stałe część budżetu szkolnego — kontynuować praktyki SBO, w tym takie rozwiązania jak samorządowe fundusze SU (wzorem Poznania).

3. Jak budować prestiż przedmiotu i nauczycieli EO?

Prowadzenie: Olga Napiontek

Diagnoza — jak jest?

Wpływ egzaminu maturalnego

Status przedmiotu i nauczyciela jest silnie uzależniony od logiki egzaminacyjnej. W oddziałach z rozszerzonym WOS-em nauczyciel ma wysoką pozycję, bo jego praca przekłada się na wyniki maturalne. W pozostałych klasach EO bywa traktowana jako drugorzędna, a nauczyciel — jako osoba „od godzin dopełniających”. Jednak jeśli uczniowie widzą sens EO i czują, że się rozwijają, status nauczyciela rośnie.

Przygotowanie i styl pracy nauczyciela

Postrzeganie przedmiotu w ogromnym stopniu zależy od tego, jak nauczyciel prowadzi zajęcia. Prestiż budują przede wszystkim: dialogiczność (lekcja jako rozmowa, nie wykład), otwartość i partnerskie podejście (młodzi czują, że ich głos ma znaczenie), autentyczność i sprawczość nauczyciela (osoba, która sama działa obywatelsko, jest wiarygodna) oraz poczucie sensu („czucie” EO, a nie traktowanie jej jako wypełniacza etatu). Gdy nauczyciel jest przygotowany, zaangażowany i pracuje w sposób podmiotowy, znaczenie EO rośnie.

Rola dyrektora i organu prowadzącego

Kultura szkoły i komunikaty płynące z otoczenia mają znaczenie. Prestiż EO zostaje wzmocniony, gdy dyrekcja jasno komunikuje, że edukacja obywatelska jest ważna, szkoła tworzy przestrzeń do działań obywatelskich (projekty, debaty, współpraca z lokalnymi instytucjami), sukcesy i inicjatywy są widoczne i doceniane, a organ prowadzący wspiera działania obywatelskie jako element rozwoju społeczności. W takich warunkach EO przestaje być „przedmiotem dodatkowym” i staje się ważnym elementem misji szkoły.

Rekomendacje — komunikacja do różnych grup

Do uczniów

Kluczowe jest jasne pokazanie, po co istnieje ten przedmiot i co młodzi zyskują dzięki uczestnictwu. Najbardziej wzmocniają prestiż: wyjaśnienie celu EO jako przygotowania do dorosłego życia, pracy, relacji i uczestnictwa w demokracji; wskazanie konkretnych kompetencji, które rozwijają na EO; uświadomienie, że choć nie wszystkie kompetencje są

sprawdzone na maturze, to życie zweryfikuje je natychmiast – w pracy, na studiach, w relacjach.

Do rodziców

Rodzice potrzebują usłyszeć, że EO nie jest „przedmiotem światopoglądowym”, lecz przedmiotem kompetencyjnym. EO rozwija umiejętności niezbędne w pracy i życiu społecznym – współpracę, argumentację, rozumienie zasad. Młodzi mają prawo wyrażać różne poglądy polityczne, także odmienne od rodziców i nauczycieli, a ich poglądy nie podlegają ocenie. Szkoła jest przestrzenią bezpiecznego uczenia się rozmowy, różnicy zdań i odpowiedzialności. Taki przekaz zmniejsza lęk rodziców i wzmacnia zaufanie do nauczyciela.

Do nauczycieli

Cała rada pedagogiczna powinna usłyszeć, że wszyscy nauczyciele współtworzą kompetencje obywatelskie, nie tylko osoba prowadząca EO. Każdy przedmiot wnosi coś do budowania postaw i umiejętności obywatelskich. Nauczyciele są przewodnikami młodych ludzi w dorastaniu do obywatelstwa, a nie tylko realizatorami podstawy programowej. To buduje wspólnotę odpowiedzialności i wzmacnia pozycję nauczyciela EO jako lidera kompetencji obywatelskich.

Do dyrektorów

Dyrektorzy są kluczowymi liderami budowania wizerunku przedmiotu. EO wspiera realizację programu profilaktyczno-wychowawczego, a więc pomaga wypełniać obowiązki szkoły.

Dyrektor, który tworzy warunki do projektów obywatelskich, debat i współpracy z instytucjami, realnie podnosi jakość pracy szkoły. Nauczyciel EO potrzebuje przestrzeni i zaufania – dyrektor może to zapewnić.

Do partnerów zewnętrznych

Prestiż EO rośnie, gdy szkoła nie działa w izolacji. Warto kierować komunikację do Młodzieżowych Rad i Sejmików, organizacji pozarządowych, fundacji korporacyjnych, instytucji kultury i lokalnych mediów. Współpraca z nimi zwiększa widoczność działań uczniów i pokazuje, że EO jest realnym wejściem w życie publiczne, a nie szkolną teorią.

Rola dyrektora i kuratora

Istotne jest wzmacnianie i wspieranie dyrektorów w budowaniu kultury organizacyjnej opartej na autentycznym angażowaniu młodych ludzi w procesy decyzyjne. Zmiana kultury wzmocni pozycję przedmiotu i nauczyciela EO. Ważną rolę w tym wspieraniu mogą odgrywać kuratorzy oświaty prowadzący nadzór nad szkołami.

4. Edukacja obywatelska od przedszkola – jak nie ograniczyć wychowania obywatelskiego do lekcji przedmiotu

Prowadzenie: Małgorzata Glinka

Diagnoza – wyzwania

Nauczycielki i nauczyciele edukacji obywatelskiej stoją wobec kilku kluczowych wyzwań. Z jednej strony grozi im rutyna – ryzyko, że nowy przedmiot szybko straci swój innowacyjny charakter. Z drugiej strony dostępne są bogate zasoby edukacyjne, choć nie zawsze łatwo dostępne i dobrze skatalogowane. Ważnym doświadczeniem jest sieciowanie – nauczyciele, którzy współpracują z innymi, lepiej radzą sobie z nowymi wyzwaniami.

Rekomendacje

Komunikacja i widoczność

- Mówić o edukacji obywatelskiej w mediach – budować jej rozpoznawalność wśród szerszej opinii publicznej.
- Promować wartość EO również wśród nauczycieli innych przedmiotów – „sprzedać” im sens kompetencji obywatelskich.
- Tworzyć materiały i wydarzenia (webinaria, podcasty) skierowane do rodziców, wyjaśniające wartość EO dla ich dzieci.

Wsparcie ze strony dyrekcji

Budować prestiż EO poprzez aktywne wsparcie dyrektora – dyrekcja, która rozumie wartość przedmiotu, „wypycha” uczniów i nauczycieli poza szkołę na lekcje EO.

- Wspierać sprawczych dyrektorów, którzy dają wsparcie swoim nauczycielom – doceniają ich pracę, są otwarci na głos uczniów.
- Rozwijać kompetencje leaderskie dyrekcji, w tym umiejętność diagnozowania potrzeb nauczycieli.

Rozwój kompetencji i zasoby

- Zapewnić większą liczbę nauczycieli z kompetencjami do nauczania EO – np. poprzez specjalności na studiach (animacja społeczno-kulturalna i pokrewne kierunki).
- Rozwijać i upowszechniać programy takie jak „Prawnicy do szkół” – lekcje prowadzone przez praktyków

5. Jak gromadzić i promować dobre praktyki?

Prowadzenie: Urszula Małek

Diagnoza – zasoby i doświadczenia

Materiałów dotyczących edukacji obywatelskiej jest jednocześnie dużo i mało. Są materiały wartościowe, ale część z nich wymaga dostosowania do konkretnych potrzeb uczniów, nauczycieli i szkół. Brakuje jednego miejsca, w którym byłyby dostępne w uporządkowany sposób.

Rekomendacje

Promocja na poziomie systemowym

- W przyszłym roku szkolnym utrzymać edukację obywatelską (i jej monitorowanie) jako kierunek polityki oświatowej – kontynuować obecny priorytet.
- Na konferencjach otwierających nowy rok szkolny zamieszczać krótką informację o EO – co się wydarzyło po roku wdrażania, jakie są perspektywy.
- Powołać lokalnych liderów edukacji obywatelskiej.
- Zorganizować Sejm Dzieci i Młodzieży poświęcony tematyce edukacji obywatelskiej.

Formy promowania dobrych praktyk

- Organizować konkursy dobrych praktyk – promować sprawdzone rozwiązania, ale też mikrostrategie dostępne dla każdego.
- Organizować prezentacje uczniowskie w formie festiwalu połączonych z nagrodami (wzorem programu NBP „Młodzi Przedsiębiorczy”).
- Łączyć seminaria i lokalne konferencje ze współpracą z uczelniami – pokazywać działania centralne i lokalne.
- W promocji wykorzystać różnorodnych partnerów: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (szkoły rolnicze), OSP, koła gospodyń wiejskich – pokazać, że EO dotyczy także społeczności wiejskich.
- Włączyć influencerów i osoby publiczne w promowanie wartości EO.

Narzędzia i platforma

- Wprowadzić kategorię „edukacja obywatelska” w Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej (ZPE).
- Stworzyć odrębną bibliotekę dobrych praktyk poza ZPE – dostępną dla różnych grup odbiorców.
- Tworzyć krótkie, angażujące materiały (filmy, formaty „na czasie”), a nie tylko tradycyjne opracowania.
- Targetować materiały do konkretnych grup: nauczycieli, uczniów, organizacji pozarządowych, dyrektorów, wspólnot samorządowych i organów prowadzących.

Opracowanie ekspertyzy było możliwe dzięki wsparciu finansowemu Narodowego Instytutu Wolności w ramach projektu „Obywatelski Think Tank dla edukacji: wspólnie tworzymy przyszłość nauczania”.

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM
ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU
ROZWOJU ORGANIZACJI OBYWATELSKICH NA LATA 2018-2030 PROO

Brief. Faktycznie o edukacji to seria syntetycznych, opartych na faktach opracowań think tanku SOS dla Edukacji o wybranych problemach i wyzwaniach polskiej szkoły. Briefy powstają na podstawie badań i raportów własnych SOS dla Edukacji oraz dokumentów prawnych. Celem opracowań jest pokazanie w przystępnej formie obszarów wymagających zmiany i rzecznictwa.

Opracowanie

Alicja Pacewicz

Publikacja bezpłatna